૪. મૂર્તિ

ચાલો નિરીક્ષણ કરીએ.

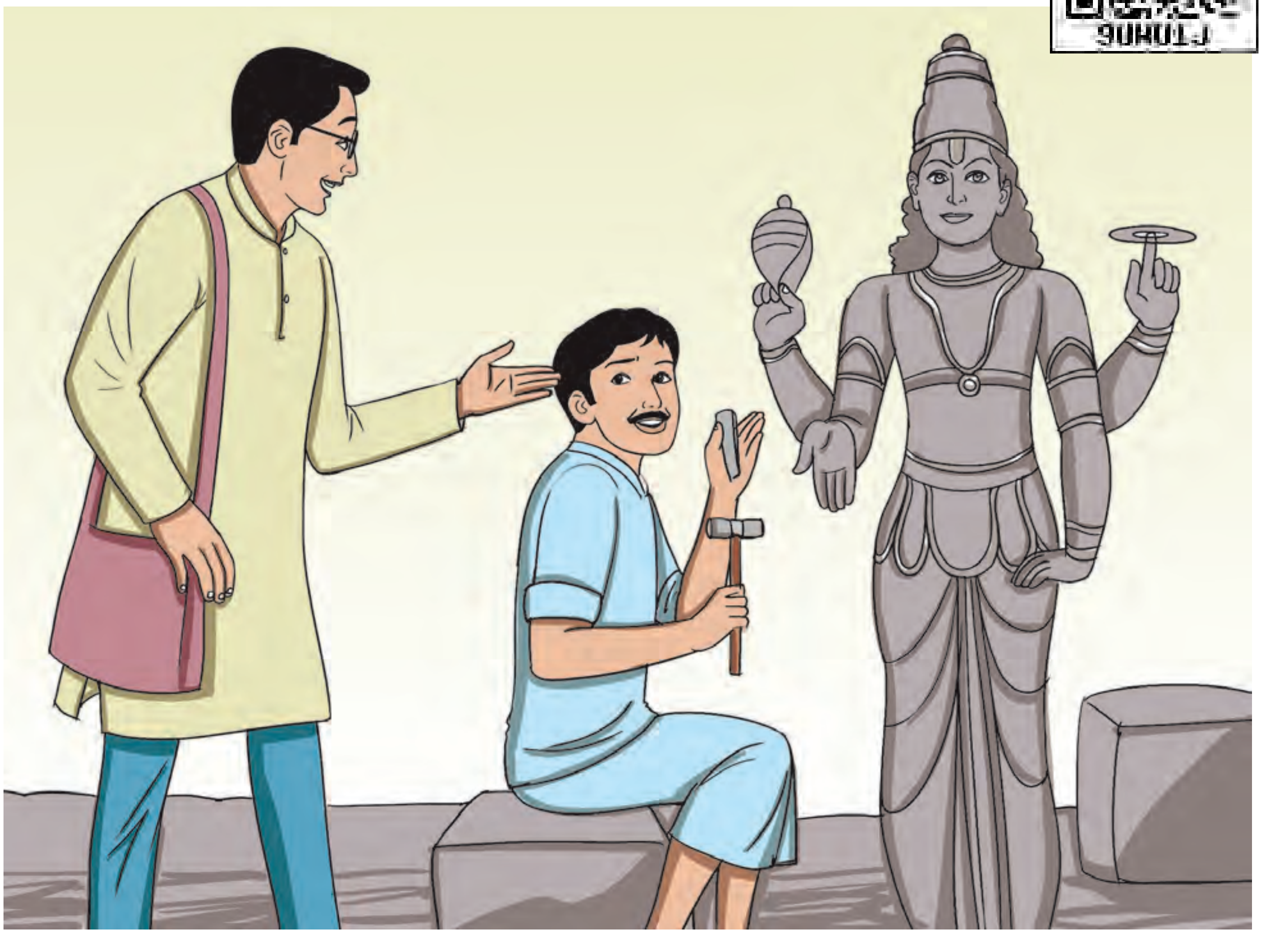

એક માણસ એક વખત પોતાના ગામમાં બની રહેલા નવા મંદિરનું નિર્માણકાર્ય જોવા ગયો હતો. એ કોઈ જાણકાર નહોતો. બસ, એમ જ જોવા માટે ગયો હતો. ત્યાં જઈને એણે જોયું તો એક શિલ્પી ખૂબ જ એકાગ્રતાથી આરસપહાણના પથ્થરમાંથી ભગવાનની મૂર્તિ ઘડી રહ્યો હતો. પેલા માણસને એના કામમાં રસ પડી ગયો. એ શિલ્પીની બાજુમાં બેસી ગયો. અચાનક એનું ધ્યાન બાજુમાં પડેલી એવી જ અન્ય એક મૂર્તિ પર પડ્યું. એને નવાઈ લાગી એણે શિલ્પીને પૂછ્યું, મંદિરમાં એકસરખી આ બે મૂર્તિઓની જરૂર છે?

'ના' શિલ્પીએ જવાબ આપ્યો. 'આવી એક જ મૂર્તિની જરૂર છે, પરંતુ આ બીજી મૂર્તિમાં થોડું નુકસાન થવાથી છેલ્લી ઘડીએ પડતી મૂકવી પડી છે.'

પેલા માણસે ઊભા થઈને પડતી મૂકાયેલી મૂર્તિને ચારે તરફથી તપાસી જોઈ. એને કોઈ જગ્યાએ કાંઈ પણ નુકસાન ન દેખાયું. એણે આશ્ચર્ય સાથે શિલ્પીને ફરીથી પૂછ્યું,' આ મૂર્તિમાં મને તો કોઈ જ નુકસાન દેખાતું નથી. તમને આમાં કઈ જગ્યાએ નુકસાન દેખાય છે?'

'એના નાક પાસે એક નાનો ઘસરકો થઈ ગયો છે.' શિલ્પીએ કહ્યું. પેલા માણસે ફરીવાર ધ્યાનથી જોયું ત્યારે એને એ નાનો ઘસરકો દેખાયો. એણે શિલ્પીને પૂછ્યું, 'તમે આ મૂર્તિની સ્થાપના કઈ જગ્યાએ કરવાના છો?'

'પેલા વીસ ફૂટ ઊંચા સ્તંભ ઉપર' શિલ્પીએ જવાબ આપ્યો.

પેલા માણસના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો. એનાથી કહેવાઈ ગયું, 'ભલા આદમી ! જો આ નાનકડી મૂર્તિની સ્થાપના એટલે બધે ઊંચે જ કરવાની હોય તો આવી ખોટી મહેનત શું કામ? ત્યાં વળી કોણ જોવાનું છે કે એના નાક પર નાનો ઘસરકો છે.'

શિલ્પીએ પોતાનું કામ અટકાવીને એ માણસ સામે જોયું. પછી હસીને બોલ્યો, 'ભાઈ, બીજું કોઈ આ વાત જાણે છે કે નહીં એની મને ખબર નથી, પરંતુ હું અને મારો ભગવાન તો આ જાણીએ છીએ ને?'

એટલું કહી એટલી જ એકાગ્રતાથી એણે પોતાનું કામ ફરીથી શરૂ કરી દીધું.

નિ:શબ્દ બની પેલો માણસ એ શિલ્પીને જોઈ રહ્યો.

– ડૉ. આઇ કે. વીજળીવાળા

સ્વાધ્યાય

સ.૧ નીચેના શબ્દો માટે પાઠમાં વપરાયેલા શબ્દો શોધો.

(૧) પરિશ્રમ – .... (૨) ઉત્તર – ....

(૩) નવાઈ – .... (૪) થાંભલો – ....

(૫) પ્રતિમા – .... (૬) લિસોટો – ....

સ.૨ નીચેના શબ્દોનો ઉપયોગ કરી વાક્ય બનાવો.

૧. સ્તંભ ૨. મંદિર ૩. માણસ ૪. આશ્ચર્ય

સ.૩ કૌંસમાંથી યોગ્ય શબ્દ પસંદ કરી લખો.

(બેધ્યાન, પહેલી, બીજાનું, નફો, બિનજરૂરી, ખરી)

(૧) ધ્યાન – .... (૨) ખોટી – ....

(૩) નુકસાન – .... (૪) જરૂરી – ....

(૫) છેલ્લી – .... (૬) પોતાનું – ....

સ.૪ 'આરસપહાણ' શબ્દમાંથી જેટલા નવા શબ્દો બની શકે તેટલા બનાવો. ગમે તેટલા અક્ષરના શબ્દ બનાવી શકાય

સ.૫ 'તા' પ્રત્યય લગાડી શબ્દો બનાવો.

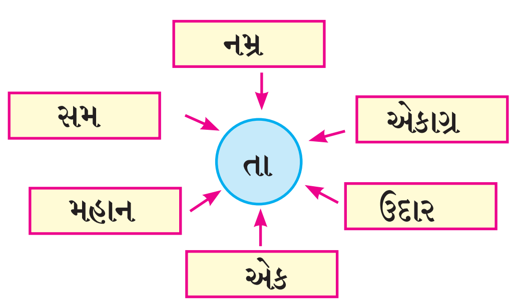

સ.૬ ઉદાહરણ મુજબ ફેરફાર કરી વાક્યમાં ઉપયોગ કરો.

દા.ત. પોતાનું ઘર+માં = પોતાના ઘરમાં

વાક્ય : પોતાના ઘરમાં જોઈએ તેવો ફેરફાર કરી શકાય.

૧) મોટું મંદિર + માં = (૨) કેરીનું ઝાડ + માં =

૩) પેલો માણસ + ને = (૪) ઊંચો સ્તંભ + ઉપર =

સ.૭ શબ્દોને યોગ્યક્રમમાં ગોઠવી અર્થપૂર્ણ વાક્ય બનાવો.

૧. પાર પેલા આશ્ચર્યનો ન રહ્યો માણસના

૨. ગયો બેસી એ બાજુમાં શિલ્પીની

૩. ઘસરકો નાક એક નાનો ગયો એના પાસે થઈ

સ.૮ કહો જોઈએ

૧. એકાગ્રતાથી મૂર્તિ ઘડનાર ....

૨. જે પથ્થરમાંથી મૂર્તિ ઘડવામાં આવી છે તે પત્થર ....

૩. વીસ ફૂટ ઊંચો ....

૪. આશ્ચર્ય પામનાર ....

સ.૯ યોગ્ય વિકલ્પ પસંદ કરીને વાક્ય પૂર્ણ કરો.

(૧) એક શિલ્પી ખૂબ એકાગ્રતાથી..............

(ક) ગ્રેનાઇટના પથ્થરમાંથી મૂર્તિ ઘડી રહ્યો હતો.

(ખ) કડપ્પાના પથ્થરમાંથી મૂર્તિ ઘડી રહ્યો હતો.

(ડ) આરસપહાણના પથ્થરમાંથી મૂર્તિ ઘડી રહ્યો હતો.

(૨) મૂર્તિના નાક પાસે..............................

અ) એક તિરાડ પડી ગઈ

બ) એક નાનો ઘસરકો થઈ ગયો

ક) એક નાનું કાણું પડી ગયું

(૩) નિઃશબ્દ બની પેલો માણસ..............................

અ) એ શિલ્પીને જોઈ રહ્યો.

બ) એ મૂર્તિને જોઈ રહ્યો.

ક) એ કલાકૃતિને જોઈ રહ્યો.

સ.૧૦ નીચેની પ્રક્રિયાને પાઠના આધારે યોગ્ય ક્રમમાં ગોઠવો.

૧) પેલા માણસના આશ્ચર્યનો પાર ન રહ્યો.

૨) એકાગ્રતાથી એણે પોતાનું કામ ફરીથી શરૂ કરી દીધું.

૩) પડતી મૂકાયેલી મૂર્તિને ચારે તરફથી તપાસી જોઈ.

૪) શિલ્પી આરસપહાણમાંથી મૂર્તિ ઘડી રહ્યો હતો.

સ.૧૧ મૂર્તિઓ શેમાંથી બને છે તે વિશે તમારા શબ્દોમાં લખો.

સંભાષણ

ગણપતિ ઉત્સવ દરમ્યાન કોઈપણ શિલ્પકાર જે મૂર્તિ બનાવતો હોય ત્યાંની મુલાકાત લઈ તે અંગે તમારું નિરીક્ષણ ચારથી પાંચ વાક્યોમાં રજૂ કરો.

પ્રકલ્પ

ચોકસાઈથી કાર્ય કરવાના ફાયદા અંગે એક પત્ર તમારા નાનાભાઈને લખો.

હું વાંચું .... તમે પણ વાંચો

ખામી

શિલ્પી કોઈ મૂર્તિ ઘડી રહ્યો હતો. શિલ્પકામ પૂરું થયા પછી તેણે મૂર્તિને ધારી ધારીને નિહાળી, માથું ધુણાવ્યું અને પછી ત્યાં બેસી રડવા લાગ્યો.

''કેમ શું થયું?'' એક મિત્રે પૂછ્યું. ''મૂર્તિ તમને સંતોષ થાય તેવી નથી બની?''

આંસુભરી આંખે શિલ્પી બોલ્યો, ''આ મૂર્તિમાં હું કશી ખામી જોઈ શકતો નથી.''

''તો પછી દુઃખી શા માટે થાવ છો?''

એટલા માટે જ. કેમ કે મારા કામમાં મને જો કશી ખામી દેખાતી બંધ થાય, તો એનો અર્થ એ કે મારી શક્તિની હવે ઊતરતી કળા છે.''

અધ્યાપન સંકેત

શરૂઆતમાં આપેલાં ચિત્રોનું નિરીક્ષણ કરાવી તેના વિશે પ્રશ્નો પૂછી બાળકોનું પૂર્વજ્ઞાન તપાસી લેવું. દરેકના કાર્યની માહિતી આપી ચિત્રકાર / મૂર્તિકાર / કુંભાર વગેરે કારીગરોનો તફાવત સમજાવી હેતુકથન સ્પષ્ટ કરવું.

વિદ્યાર્થીઓના પૂર્વજ્ઞાનને આધારે પ્રશ્નો પૂછીને પાઠનો ક્રમિક વિકાસ સાધવો. દિવાળી, ગણપતિ, નવરાત્રિ, દશામાના તહેવારોમાં તેમના વિસ્તારમાં જ્યાં મૂર્તિઓ બનતી હોય તેની મુલાકાત લેવા પ્રેરણા આપવી. મૂર્તિકાર, શિલ્પી જેવી એકાગ્રતા કેળવવા પ્રોત્સાહિત કરવા. તે માટે અર્જુનનું ઉદાહરણ પણ આપવું. એકાગ્રતા સાથે ચોકસાઈનો ગુણ કેળવવાથી મળતી સફળતા માટે વર્ગમાં જ બની ગયેલી ઘટનાનો સંદર્ભ આપવો.

ધૈર્ય અને ખંતીલાપણું મુસીબતોનાં વાદળોને વિખેરી નાંખે છે.

ભાષિક સમજ

સર્વનામના પ્રકાર

નીચેનાં વાક્યો વાંચો. તેમાં નીચે લીટી કરેલા શબ્દોને ધ્યાનમાં રાખો.

તે કોના માટે વપરાયા છે? તેનો અભ્યાસ કરો.

૧. મૈથિલીએ કહ્યું, હું જાઉં છું.   ૨. મિહિર, તું મયંકને ક્યારે મળવાનો છે?

૩. સુરેશભાઈ, તમે તો આજે અમદાવાદ જવાના હતા ને?

૪. આજે ઘરે મહેમાન આવ્યા, તેઓએ અમને ભેટ આપી.

હવે આ પ્રશ્નોના જવાબ આપો.

૧. પહેલા વાક્યમાં 'હું' કોના માટે વપરાયું છે?

૨. બીજા વાક્યમાં 'તું' કોના માટે વપરાયું છે?

૩. અમદાવાદ કોણ જવાનું હતું?

૪. ચોથા વાક્યમાં મહેમાન માટે ક્યું સર્વનામ વપરાયું છે.

યાદ રાખો : પુરુષવાચક સર્વનામ :

પ્રથમ પુરુષ સર્વનામ		બીજો પુરુષ સર્વનામ		ત્રીજો પુરુષ સર્વનામ	
એકવચન	બહુવચન	એકવચન	બહુવચન	એકવચન	બહુવચન
હું	અમે	તું	તમે	તે	તેઓ
મને, મારે	અમને, અમારે	તને, તારે	તમને, તમારે	તેને	તેઓને
મેં,મારું	અમે, અમારું	તેં, તારું	તમે, તમારું	તેણે/ તેનું	તેઓએ/તેઓનું
મારાથી	અમારાથી	તારાથી,	તમારાથી	તેનાથી	તેઓથી
મારામાં	અમારામાં	તારામાં	તમારામાં	તેનામાં	તેઓમાં

સ્વાધ્યાય

સ.૧ નીચેના વાક્યોમાંથી પુરુષવાચક સર્વનામ ઓળખી જણાવો.

દા.ત. અમે ક્રિકેટ રમીએ છીએ.-'અમે' પ્રથમ પુરુષ બહુવચન

૧) તેણે સુંદર મૂર્તિ ઘડી.   ૨) મને કંઈ જ જોઈતું નથી.

૩) તારી કદર જરૂર થશે.   ૪) તેઓનું ઘર ઘણું મોટું છે.

૫) તમે આ દાણા ખેતરમાં વાવો.   ૬) તેં દાબડી ક્યાં મૂકી?

સ.૨ કૌંસમાં આપેલા સર્વનામનું યોગ્ય રૂપ ખાલી જગ્યામાં ભરો.

૧) (તે) .... ઘણો સરસ નિબંધ લખ્યો છે.

૨) (હું) ....(હું) .... ઘરે સમયસર પહોંચવું છે.

૩) (તે) .... પેપર્સ ઘણા સારાં ગયાં છે.

૪) (અમે) .... પ્રકલ્પને પહેલું ઇનામ મળ્યું છે.

૫) (તેઓ) .... (તમે) .... બાપુજી સાથે વાત કરી છે.